

Тарасенко Олег Сергійович,
проректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРАВОВІ ВІДПОВІДІ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України стала не лише найбільшим безпековим викликом для Української держави з моменту відновлення незалежності, а й каталізатором глибокої трансформації правоохоронної діяльності. В умовах воєнного стану правоохоронна система фактично перейшла до функціонування в режимі постійного кризового реагування, поєднуючи класичні функції забезпечення правопорядку із завданнями національної безпеки, територіальної оборони, інформаційної стійкості та захисту цивільного населення.

У сучасній юридичній науці правоохоронну діяльність традиційно розглядають як один із ключових напрямів державної діяльності, спрямований на забезпечення законності, правопорядку, охорону та захист прав і свобод людини і громадянина [1, с. 33; 2, с. 8]. Однак в умовах воєнного стану зміст правоохоронної діяльності істотно розширюється. Адже правоохоронна діяльність дедалі більше інтегрується із діяльністю щодо забезпечення національної безпеки та фактично стає її структурним складником [3, с. 20–21].

Сучасна війна продемонструвала, що правоохоронні органи України виконують не лише традиційні функції протидії злочинності, а й забезпечують евакуацію населення, документування воєнних злочинів, боротьбу з диверсійною діяльністю, інформаційними операціями, кібератаками та проявами колабораціонізму. Особливо показовим став період деокупації Київської, Харківської та Херсонської областей, коли саме правоохоронні органи одними з перших розпочали фіксацію наслідків воєнних злочинів, виявлення місць масових поховань, документування фактів катувань, примусових депортацій і порушень норм міжнародного гуманітарного права.

За даними Офісу Генерального прокурора України, станом на 2026 рік в Україні зареєстровано десятки тисяч кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів та злочинів агресії. Подібні масштаби документування міжнародних злочинів є безпрецедентними для сучасної європейської практики та фактично формують новий досвід функціонування правоохоронної системи в умовах широкомасштабної війни.

Трансформація правоохоронної діяльності безпосередньо пов'язана й зі стрімкою цифровізацією сучасних безпекових загроз. Якщо раніше інформаційний простір розглядався переважно як допоміжний елемент суспільних комунікацій, то сьогодні він перетворився на окремий театр гібридного протистояння. Російська Федерація активно використовує кібератаки, дезінформацію, інформаційно-психологічні операції, deepfake-технології, втручання в роботу державних реєстрів, банківської системи та об'єктів критичної інфраструктури.

У зв'язку з цим особливого значення набуває адаптація оперативно-розшукової діяльності до нових цифрових викликів. Як зазначається в наукових дослідженнях, злочинці дедалі активніше використовують можливості мережі Інтернет, криптовалют, хмарних сервісів, анонімних акаунтів та штучного інтелекту для вчинення кримінальних правопорушень. Показовим прикладом стала активізація шахрайських схем під виглядом «зборів на потреби ЗСУ», фішингових атак на банківські сервіси громадян, а також поширення дезінформації через соціальні мережі та месенджери.

Водночас новітня трансформація правоохоронної діяльності охоплює не лише технологічний, а й морально-правовий вимір. В умовах війни правоохоронні органи повинні не лише забезпечувати безпеку держави, а й зберігати баланс між необхідністю обмеження окремих прав людини та принципом верховенства права. Саме тому важливого значення набуває проблема морально-правових засад правоохоронної діяльності. У період воєнного стану особливо важливо забезпечити морально-правовий баланс функціонування суспільства, який ґрунтується не лише на страху перед покаранням, а й на усвідомленні особистої відповідальності перед державою та суспільством [4, с. 89].

У сучасних умовах змінюється і сама філософія правоохоронної діяльності. Якщо раніше основний акцент робився переважно на реагуванні на вже вчинене правопорушення, то сьогодні пріоритетними стають превентивні механізми, кризове прогнозування, аналітична діяльність та міжвідомча взаємодія.

Особливо це проявляється у сфері кібербезпеки, протидії тероризму, колабораційній діяльності та захисту критичної інфраструктури.

Окрім того, війна суттєво вплинула на психологічний стан працівників правоохоронних органів. Робота в умовах постійних повітряних тривог, фіксація наслідків воєнних злочинів, взаємодія з постраждалими особами, евакуація цивільного населення, участь у стабілізаційних заходах на деокупованих територіях формують принципово новий рівень професійного навантаження. У зв'язку з цим важливого значення набувають питання психологічної підтримки правоохоронців, професійної реабілітації та формування стійкості до кризових ситуацій. Слід також враховувати, що сучасна трансформація правоохоронної діяльності значною мірою пов'язана із процесами європейської інтеграції України. Адаптація правоохоронної системи до стандартів Європейського Союзу передбачає не лише вдосконалення законодавства, а й упровадження нових підходів до захисту прав людини, прозорості правоохоронної діяльності, цифрової безпеки та демократичного цивільного контролю.

Отже, трансформація правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану є комплексним багаторівневим процесом, який охоплює нормативний, організаційний, безпековий, інформаційний і морально-правовий виміри. Сучасні виклики вимагають не лише вдосконалення законодавства та правоохоронних механізмів, а й формування нової моделі правоохоронної діяльності, здатної ефективно реагувати на гібридні загрози, забезпечувати національну безпеку та водночас гарантувати дотримання прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Білоус О. В. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: критерії визначення, структура, завдання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Вип. Спец. вип. Т. 3. С. 33–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2019_Spets
2. Кобзар О. Ф. Правоохоронна діяльність: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 8–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2017_3_4
3. Дручек О. В., Валушко О. М. Правоохоронна діяльність та діяльність щодо забезпечення національної безпеки: кореляція понять та змісту. *Проблеми правоохоронної та освітньої діяльності*. 2024. № 1. С. 20–28. DOI 10.59226/3041-1971.1.2024.20-28
4. Романова А. Правоохоронна діяльність і воєнний стан: морально-правові особливості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2022. Т. 9. № 3. С. 89–94. <http://doi.org/10.23939/law2022.35.089>